

Bendravimas internetu: kalbėjimas rašant

Semiotikos istorijos etapas, prasidėjęs išradus spausdinimą, etapas, per kurį kalbėjimas ir rašymas labai atitolo vienas nuo kito, eina į pabaigą. (...) Pastaruoju metu kalbai keliama tokių reikalavimų, kokių anksčiau niekada nebuvo. Kad juos patenkintų, kalba priversta keistis. Kaip tai atsitiks, ir ar reikia kištis į šį procesą pasitelkus kalbos planavimą – vienas svarbiausių šiandienos kalbotyros klausimų

M. A. K. Halliday

Bendravimas pasitelkus technines priemones patraukia vis daugiau įvairių sričių tyrinėtojų. Taip yra todėl, kad jis žymi naują kultūros, komunikacijos ir kalbos raidos etapą.

Komunikacijos teoretikas Paulas Levinsonas skiria tris komunikacijos raidos pakopas (Levinson 1990: 4–5). Pirmąją, kai žmogus bendrauja tiek, kiek jam leidžia fizinės išgalės, Levinsonas vadina bendravimu „kiek mato akis, kiek girdi ausis, kiek siekia atmintis“. Antroji pakopa, siejama su rašto sukūrimu, yra fizinių žmogaus galių peržengimo laikotarpis. Tačiau šiuo metu žmogaus kalba praranda tai, kas iš esmės labai būdinga žmogui – emocingumą. Trečiąją pakopą Levinsonas sieja su modernių technologijų panaudojimu bendraujant ir vadina ją teksto humanizavimu. Jis teigia, kad pasitelkdamas technines priemones žmogus gali bendrauti nevaržomas jokių ribų, ir be to, jo kalba vėl yra emociinga. George McMurdo, aptardamas, kaip ilgainiui kito komunikacijos kontekstas, skiria sakytinę, rašytinę, spausdintinę ir elektroninę kultūrą (cit. iš Johnssons 1998).

Kalbos tyrinėtojai taip pat mano, kad kalba įžengė į naują raidos etapą. Apžvelgdama anglų kalbos istoriją ir atsa-

kydama į klausimus: ką raštas atspindi, kas yra autorius, kas yra tekstas ir kas yra skaitytojas, Naomi Baron (2000) daro išvadą, kad pastaruoju metu rašytinė ir sakytinė kalba tarsi baigia apeiti raidos ciklą: raštas, atsiradęs kaip sakytinės kalbos atspindys, vėliau išsirutuliojęs į atskirą ir autonomišką kalbos atmainą, dabar vėl vis dažniau fiksuoja sakytinę kalbą. Jay Bolterio (1991) nuomone, elektroninį rašymą greita antikvinio papiruso ritinėlio, viduramžių rankraščių ir spausdintos knygos turėtume laikyti ketvirta svarbiaja rašto technologija (žr. 1 paveikslą).

Terpė, kurioje formuojasi naujas komunikacijos būdas, ir šio komunikacijos būdo poreikius tenkinanti ir jo veikiamą kalbos atmainą, kuri atspindi tai, ką mintyse turi komunikacijos ir kalbos tyrinėtojai, kalbėdami apie naują raidos etapą, yra internetas¹ – „ir technologinis, ir socialinis reiškiny“ (Goodman, Graddol 1996: 106).

Visi bendraujant internetu vartojamos kalbos – elektroninio diskurso² (toliau: ED) – tyrinėtojai sutaria, kad ED turi ir sakytinės, ir rašytinės kalbos bruožų. Todėl vieni ją vadina sakytinės ir rašytinės kalbos hibridu (pvz., Collot, Belmore 1993;

1 paveikslas

Komunikacija (pagal Levinsoną)	Kultūra (pagal McMurdo)	Kalba (pagal Baron)	Rašymo technologijos (pagal Bolteri)
Kiek leidžia fizinės išgalės	Sakytinė	Sakytinė	
Fizinių išgalių peržengimas	Rašytinė	Rašytinė, atspindinti sakytinę	Antikinis papirusas Viduramžių rankraštis
	Spausdintinė	Rašytinė ir sakytinė – atskiros atmainos	Spausdinta knyga
Teksto humanizavimas	Elektroninė	Elektroninė, atspindinti sakytinę	Elektroninis rašymas

Ferrera ir kt. 1991; Baron: 2000), kiti – kalbėjimu rašant (pvz., Davis, Brewer 1997). Vaizdžiai ir originaliai ED yra apibūdinęs Jimas Girardas: bendrauti internetu – „tai tarsi rašyti laiškus, kurie siunčiami telefonu“ (cituojuama iš Baron 2000: 247).

Pagrindiniais požymiais, siejančiais ED su rašytine kalba, laikoma tekstinė forma, ilgalaikiškumas, tai, kad siuntėjo ir gavėjo vietos koordinatė nesutampa (o laiko koordinatė gali sutapti (bendraudant sinchroniškai), gali ir nesutapti (bendraudant nesinchroniškai)), redagavimo galimybė ir fiksuotumas. Tačiau bent dvi iš šių ypatybių yra ne visai tokios kaip rašytinės kalbos.

Bendraudant nesinchroniniais komunikacijos būdais (el. paštu, naujienų grupėse, diskusijų svetainėse), sukurta tekstą galima tvarkyti ir redaguoti. Tačiau pastebėta, kad interneto pokalbių dalyviai nėra linkę tvarkyti savo sukurto teksto. Vieno eksperimento metu (Ferrera ir kt. 1991: 25) elektroninės konferencijos dalyviai buvo filmuojami vaizdo kameromis. Pamatyta, kad didžioji dauguma dalyvių prieš išsiųsdami savo tekstą peržvelgdavo jį akimis, bet ką nors keisdavo ar taisydavo labai retai (tai rodo ir minimojo eksperimento tekstyno duomenys: 2,6% žodžių buvo parašyti su korrekūros klaidomis). Tuomet padaryta išvada, kad teksto nesiekta pateikti idealiai sutvarkyto, kaip paprastai daroma rašant, o peržvelgiant tenorėta įsitikinti, kad perduodama informacija bus suprasta teisingai. Pimūnis variantas, arba juod-

raštis, kurio rašytinės kalbos atveju gavėjas niekada nemato, ED yra priimtina norma.

Nors ED tekstas ir yra fiksuotas, jį pakeisti ir pertvarkyti yra labai paprasta. Skaitytojas, sukaukęs didelį kiekį tekstu, išmesdamas nereikalinga ir įterpdamas reikalingas kitų tekstų dalis, gali sukurti visiškai naują kūrinių, apie kurių jo pasinaudotų tekstų kūrėjai nieko nežinos. Tai, beje, nieko naujo: tą galima padaryti ir karpant knygų lapus žirkle. Tačiau svarbu tai, kad naujas tekstas sukuriamas labai paprastai, ir be to, originalūs tekstai lieka nepakeisti. Tai išskirtinė ir labai svarbi elektroninių tekstų fiksuotumo išlyga (Goodman, Gradol 1996: 121). O tekstui nebesant ilgalaikiui ir nekeičiamam, iš esmės kinta ir skaitytojo vaidmuo: jis nebėra pasyvus fiksuotų ir neliečiamų tekstų gavėjas. Kadangi skaitytojas virsta autoriumi, atstumas tarp jo ir originalo kūrėjo sumažėja (Bolter 1991: 3).

Su sakytine kalba bendravimą internete pirmiausia sieja dialogiškumas: pokalbis vyksta su vienu (el. paštas) arba grupe (naujienų grupės) pašnekovų, pokalbio dalyvis yra ir siuntėjas, ir gavėjas. Bet ir čia dera nenuitylėti išlygos: sakytiniam dialogui būdingų replikų – pertraukimo, pasitikslinimo, įsiterpimo – čia nėra. Ir norint nutraukti pokalbį reikia galvoti, kaip tai padaryti: „jei kas nors pavargsta skaityti laiškus, paprasčiausiai išjungia konferenciją visai nepasirodydamas nemandagus“ (Davis, Brewer 1997: 54).

Techninio kanalo – interneto – greitumas ir nepretenzingumas lemia neoficialų ir neformalų, spontanišką ir neapgalvotą rašymą trumpomis frazėmis, su pasitaismymais, pertarais, elipsėmis, inversija, trumpinamais žodžiais, neoficialiaja leksika. Ypač dažnai pokalbį sudaro klausimai ir atsakymai³. Tai ypatybės, tradiciškai laikomos būdingomis sakytinei kalbai. Panaši į sakytinę kalbą yra ir ED sintaksinė struktūra, čia nėra taisyklingai sudėliotų sudėtinių sakinių: dažnai tėra apčiuopiama frazė, nepilnas sakinyš arba šalutinį primenantis sakinyš, neprijungtas prie jokio pagrindinio sakinio (McCarthy 1998: 79–80). Svarbu ir tai, kad ED vartojama mažiau skyrybos ženklų, nei būtų atitinkamame rašytinės kalbos tekste.

Jau beveik tradiciška stebėti tas ED ypatybes, kurios sieja jį su sakytine kalba. Taip yra todėl, kad bendraujant internetu vis dėlto yra *rašoma*, o su sakytine kalba ED imame gretinti kreipdami dėmesį į tai, kaip ir kam rašome (Baron 2000: 252). Tad pabandyčiau kai kurias iš ED kalbos ypatybių, būdingų ir sakytinei kalbai, iliustruoti pavyzdžiais iš kuriamo internete vartojamos lietuvių kalbos teksto⁴.

Net kelias ypatybes – spontaniškumą, neparengtumą ir jau minėtą reiškinių, kad siunčiamas pirminis, nors ir netobulai sutvarkytas tekstas, iliustruoja toks pavyzdys:

1 pavyzdys

Tas pats yra ir su mūsų valstybe – kol savęs negerbsime, pliaukšime niekus, neisime į rinkimus ar nedalyvausime komun... tfu... švaros tal-kose, tol savęs negerbsime ir valstybė mūsų negerbs (Ekonomika)⁵

Gali būti, kad būtent dėl spontaniško teksto kūrimo pobūdžio ED atsiranda inversija – įprastinės žodžių tvarkos pakeitimas. Tačiau net ir netyčia susiklosčiusi figūra ED yra reikšminga, nes veikia ir kaip prasminė, ir ekspresinė priemonė – „gyvinanti kalbą, pabrėžianti tu-

rini, paryškinanti loginius akcentus ir intonacijos niuansus“ (Koženiauskienė 1999 (1): 318). Galima sakyti, kad inversija ED kompensuoja pabrėžimo intonacija trūkumą (žr. pavyzdį).

2 pavyzdys

Ohh...:-), truputį palengvėjo net (Bankų kortelės)

o jis ima ir po trijų dienų prabunda karste, aišku jeigu skrodimas nedarytas būna... (Kinas)

ED labai būdingos dvi kontroversiškos sakytinės kalbos ypatybės: elipsė ir perteklius. Nagrinėjant ED, elipsė suprantama kaip labai platus reiškinyš, kuriam pasireikšti sąlygas sudaro elektroninio pašto programų automatiškai kartojama prieš tai perduota informacija⁶. Todėl informacijos siuntėjui nereikia naujame tekste kartoti jau žinomą dalyką. Kitas svarbus dalykas, kuris turi įtakos tam, kad elektroninio pašto pranešimą dažnai sudaro tik rema (nauja informacija), yra tai, kad pokalbio dalyvių bendrai žinomų dalykų lygis yra labai aukštas (Wilkins 1991: 63; Collot, Belmore 1993: 43) (žr. pavyzdį).

3 pavyzdys

A1 *Kas iš interneto provaiderių siūlo savo paslaugas NT platformoje. Domina galimybė naudoti ASP, savo AciveX DLL, SQL server.*

B1 *5ci⁷ (Internetas)*

A1 *Kino tvanas = Čeburekų dvokas + Senos kėdės + Dažų dvokas + +5 l. C viduje + Mažas ekranas+ prastokas garsas + Kičinis interjeras ar ką praleidau?*

B1 *Gerai neapžiūrėjau, nes vėlavau, nors pirmas išpūdis visai neblogas. Kičinis interjeras... dabar viskas netikra, ta tendencija eina visas menas.*

A2 *Bang and Olufsen? (Kinas)*

Rašydamas pastarąjį pranešimą, siunčėjas turėjo būti tikras, kad gavėjas žino, kas yra „Bang & Olufsen“, nes tik tada ši pranešimą galima suprasti teisingai, t.y. „Negi tu manai, kad ir „Bang & Olufsen“ gaminiai yra kičas?“⁸

Komunikacijos teorijoje pertekliumi vadinama tai, kas nuspėjama, įprasta (Fiske 1998: 26), kalbotyroje pertekliniais lai-

komi elementai, kuriuos kompensuoja situacija, o konkrečiai kaip kalbinis perteklius įvardijamas sintaksinis dvejinimas, pertarai, tautologijos (Župerka 1983: 112; Župerka 1997: 91). Iš jų ED ypač dažnai pasitaiko pertarų (žr. priedo 8 eilutę ir 4 pavyzdį).

4 pavyzdys

Aaa - dar mano mašinos variklio darbą skiria nuo kitų automobilių ;)))) (Fauna)

Hmmm... Tuo atveju siūlau Titanic'a ir pan. pobūdžio filmus (Kinas)

Kche... mažvaikiu tavęs niekas neapšauks (Kinas)

Na bankomatai tai tikrai pagreitėjo ir visoje Lietuvoje (Bankų kortelės)

Nu čia žinai tolimom kelionėm biški geriau, ten gi bagažinė didelė ;) (Automobiliai)

Skrido lėktuvas. Nu aišku jis sugedo ir nukrito į negyvenamą salą (Humoras)

ED pertekliniai elementai susidaro ir tuomet, kai tai, kas pasakyta žodžiais, dar tarsi pakartojama įrašant atitinkamą emocijas rodantį ženkluką (žr. pavyzdį).

5 pavyzdys

Žinai keli šypseną :) Negi tau atrodo, kad pasiskelbsi apie galimą paslaugą ir visi pradės klykti iš susižavėjimo (Internetas)

Minėtuose pavyzdžiuose jau pasitaikė vienas kitas neoficialiosios leksikos vienetas. Lietuvių kalbotyroje visi tie žodžiai, kurių nerasime redaktorių prižiūrimoje oficialiojoje vartosenoje, vadinami šnekamąja leksika (Župerka 1997: 17). Neatlikus kiekybinių tyrimų, sunku pasakyti, kokią ED žodžių dalį sudarys neoficialioji leksika. Tačiau jau dabar akivaizdu, kad jų kiekis nebus toks, kokio būtų galima nepaisyti: priede pateiktame pokalbyje neoficialioji leksika sudaro 5,2% žodžių (žr. 6, 8, 11, 16–20 eilutes). 6 pavyzdį pateikti sakiniai yra iš naujienų grupės „Kinas“.

6 pavyzdys

Jau mačiau, bet dabar eisiu žiūrėti ant didelio ekrano su geru soundu... Ot bus faina.....

Tiesa, nelabai pagavau kai kurių niuansų (tarkim, kodėl teleportinasi tik iš telefono būdelės, o ne iš mobiliako ;)

Dar geras prikolos, kad pačioj pabaigoj TAS į Superman'a pavarto :))))

nu bent jau skaičiau kažkada apie tai... nu bet čia oftoptikas juodas...)

Kai kuriose naujienų grupėse („Automobiliai“, „GSM“, „Internetas“, „Kompiuteriai“) aiškiai matyti tos srities žargonas (7 pavyzdį pateiktas pokalbis iš naujienų grupės „Internetas“).

7 pavyzdys

A1 Žiauriai outlook'as 5. 0 stabdo. Seniau stabdavo, perinstaliavau windowę, bet po dviejų sav. vėl dėl kažkios priežasties stabdyti pradėjo. Turiu laukti 30 sec kol pasikrauna! Negi žmonės jum taip nebuvo?

B1 Jo, man taip pat su OutlookNewsreader

C1 Pas mane buvo tas pats. Tada "išoperavau" Outlook iš sistemos susiinstaliavau The Bat paskui ir Free Agent news ir patikėkit problemos išnyko. O šitos dvi progės savo srityje manau geriausias ir offline skityti news su Free Agent yra mano manymu tikrai daug patogiau negu su Outlook.

D1 Mėgink taip File-folder-compact all folders ir dar pamėgink ant visų newsgrupų paspaudus dešiniu mouso klavišu "catch up"

E1 Ramo dėti daugiau reikia. Kai vietoj 64 idėjau 128 outlookas žymiai pagreitėjo. Ypač atidarinėjant folderius.

Tai, kad į bendravimą internetu jo dalyvių vis dėlto labiau žiūrima kaip į procesą, vyksmą (sąlytinė kalba), o ne į įvykį, produktą (rašytinė kalba), rodo keli dalykai. Pirma, rašymas kuo labiau artinamas prie sąlytinės kalbos tempo: vartojama mažiau skyrybos ženklų (žr. priedą), pirmieji sakinių žodžiai (žr. priedo 1, 5, 10, 13 eilutes) ir pavadinimai gana dažnai rašomi mažąja raide (žr. priedo 2, 3 eilutes). Kad ir rašymo, ir skaitymo sparta būtų didesnė, žodžiai ir frazės įvairiai trumpinamos. Vietoj dažnai vartojamų ir visiems žinomų įterptinių pasakymų vartojami akronimai (perimti iš anglų kalbos), pvz.: AKA (angl. *also known as* „dar vadinamas“), CU (angl. *see you* „iki pasimatymo“), TNX (angl. *thanks* „ačiū“)⁹ (žr. 8 pavyzdį).

8 pavyzdys

Btw (By The Way - tarp kitko), ar egzistuoja koks nors kempingas netoli lenkijos-čekijos sienos (Kelionės)

IMHO (In My Humble Opinion – mano nuomone) *beveik visi šampūnai pirkti gyvūnų parduotuvėse vienodi* (Fauna)

Žodžių trumpinimo galima skirti bent tris būdus: tradicinis žodžių trumpinimas, paliekant žodžio dalį ar kelias raides (9 pavyzdys, a), trumpinimas raides keičiant skaičiais ar ženklais (b), trumpųjų neoficialiųjų žodžių formų vartojimas (c).

9 pavyzdys

a)

Seniau stabdydavo, perinstaliavau windowe, bet po dviejų sav. (savaičiu) vėl dėl kažkokios priežasties stabdyti pradėjo (Internetas)

viskas OK jau min (minimum) 6 mėnesiai (Automobiliniai)

Lbs (labas), Ar yra kas naudojasi subject-o paslaugomis (Internetas)

b)

2guba (dviguba nauda :)))) (Automobiliniai)

Jei turi 3 ir > (daugiau) vaikų tai gal gerai (Automobiliniai)

Keliavot 1a (viena) mašina, kaip supratau (Kelionės)

Rodys per velykas per TV3, įsirašyk bus dar ir su Lt (lietuvišku) vertimu (Kinas)

q)

Dėl benzo (benzino) tai visai neblogai yra prasukti pro Liuksemburgą (Kelionės)

Baikit dūniuot, koks vaikas dar supleskins krūtą telefą (telefoną) (jau nekalbu apie kompa) (kompiuterį) (Internetas)

Gal žinot kokių gerų peidžų inete (internete) apie šunis, jų maitinimą, auginimą ir t.t. (Fauna)

Dar vienas reiškinys, patvirtinantis, kad ED yra labai artimas sakytinei kalbai – fonetinė rašyba. Pasitaiko, kad žodžiai parašomi taip, kaip ištariami (10 pavyzdys, a), arba parašomos kelių žodžių, kurie kalbant ištariami kaip vienas žodis, samplaikos (b).

10 pavyzdys

a)

šiaip jei kas žėjo (žiūrėjo) "abre los ojos", tai pamatysit matrixoj paralelių (Kinas)

ne visi liftai tokie... naujasni (naujesni) jei svorio nėra – niekur nevažiuoja (Humoras)

Bi ze way (By The Way), praklausiau kiek tas

Vauxhall aka¹⁰ Opelius Omega turi brake horse poweriaus, kad taip smagiai ėjo į posūkius (Automobilis)

b)

kainuoja 6-student., 8lt- suaug. ar kažkaip ten (kažkaip ten) (Kelionės)

Beto (be to) ir tako saito negalima atidaryti ir dar www.on.lt tokie dideli saitai ir kažkas nutiko :)))) (Internetas)

Dėl dujų nežinau..neatkreipiau dėmesio arišviso (ar iš viso) *jų yra* (Kelionės)

Išanksto (iš anksto) labai dėkoju (Internetas)

Antra, ED kaip procesą signalizuojantis požymis yra specialūs grafiniai ženklai, atstojantys vadinamosius paralingvistinius elementus (intonacija, veido išraiška) – itin svarbų skiriamąjį sakininės kalbos požymį. Emocijoms žymėti čia sukurta tam tikra ženklų sistema: grafiškai atvaizduojamas veidelis¹¹. Gana iškalbinga tai, kad priede pateiktame tekste emocijas rodantys ženklai pavartoti 45% pranešimų (žr. priedo 7, 9, 13, 14, 18, 25, 27 eilutes).

Be šių ženkliuku, žodžiai ar frazės, kuriuos kalbant būtų galima pabrėžti intonacija, elektroniniam diskurse išskiriamai brūkšneliais, žvaigždutėmis ar kitais ženklais (11 pavyzdys, a), o rašymas didžiosiomis raidėmis, be to, gali reikšti ir rėkimą (b).

11 pavyzdys

a)

Už ką? Kas važiavo leistinu greičiu tas ir važiuos sau ramiai, o kas lėkė greičiausiai bus laikinai apramintas (Automobiliniai)

NAUJI KOMPAI KAUNE – VISAI NEDIDELIOM KAINOM (Komeracija)

>> reikia skubių nuomonių << (Motociklai)

b)

KAS ČIA ????? (GSM)

KĄ DARYTI!!!??? HELP! HELP! HELP! HELP! (Fauna)

Beje, rašytinės kalbos paralingvistiniai elementai – klaustukas ir šauktukas – ED vartojami gana gausiai, dažnai rašomi ne po vieną. Be to, klaustukai ir šauktukai rašomi ne tik sakinio pabaigoje, bet ir pradžioje (žr. pavyzdį).

12 pavyzdys

*o kur ten tie efektai nuo kurių alpti reikėtų
????????!!!!!!! (Kinas)*

*Kaip išdidinti A5 iki A2 nelabai prarandant ko-
kybės???* (Dizainas)

*!!! US biržos pereina prie dešimtainės sistemos
!!! (Ekonomika)*

Itin išraiškingas emocijų reiškimo būdas yra netradicinis pačių žodžių rašymas. Kalbant žodį galima pabrėžti balsu, intonacija, o ED tai daroma keletą kartų parašant pabrėžtiną žodžio raides (žr. 13 pavyzdį). Župerka tokią reiškinių yra nustatęs grožinio stiliaus tekstuose ir vadina jį „sakininės kalbos emfatinės (pabrėžiamosios) intonacijos rašytiniu imitavimu, pvz.: *Juk dabar jau visi sako, kad jiniai toookia didelė merga!* (I.Sim.)“ (1997:10).

13 pavyzdys

*Labaaaaaiiiijj žinomas vaizdelis ;)))))) (Fauna)
rrrrrrrrrrreeeeeeikkkiiiiiaaaaaaa CYBERSPE-
AK fonto , karočia gal kitur jis kitaip vadinasi,
tad siunčiu jo pvz. (Internetas)*

*O su Garsais... aš jau prieš 5 metus juos toooo-
ooooo! pasiunčiau (Dizainas)*

IŠVADOS

1. Šiame straipsnyje aptarti lietuvių kalbos ED požymiai – neparengtumai, spontaniškumas, elipsė, inversija, perteklius, neoficialioji leksika, įvairūs trumpiniai – sutampa su tais, kurie nurodomi kalbant apie lietuvių kalbos šnekamąjį stilių – neoficialiają, sakininę kalbos atmainą (Pikčilingis 1971: 331–336; Župerka 1983: 111–113; 1997: 89–92, Čepaitienė 1996: 16–17, Koženiauskiene 1999 (2): 10–11). Todėl – nors išsamių sakininės lietuvių kalbos tyrimų nesama – galima teigti, kad bendraujant internetu vartojama lietuvių kalba, kaip ir kitos kalbos, turi ir rašytinės, ir sakininės kalbos bruožų.

Savaime suprantama, kad skirtingais būdais (sinchroniniu ar nesinchroniniu, su vienu pašnekovu ar su grupe pašnekovų), skirtingom temom (apie automo-

bilius, kiną ar vaikus) kalbantys skirtingi pokalbių dalyviai (vyresni ar jaunesni, išsilavinę ar neišsilavinę) kurs skirtingą ED, ir tam tikros kalbos ypatybės išskils ne visur vienodai. Bet tai nieko nauja – ir tradicinės kalbos atmainos bei stiliai neretai turi požymių, kurie paprastai (arba dažnai) pastebimi kitų stilių tekstuose (Halliday 1989: 32). Tiriant šią naują lietuvių kalbos atmainą svarbu prisiminti, kad jokia kalbos atmaina neatsiranda iš niekur, o formuojasi perimdama tam tikrus kitų atmainų bruožus. Jau nustatyta (Ferrara ir kt. 1991: 18), kad anglų kalbos ED turi pašto atvirukų, telegrafo, antraščių, taip pat „paprastųjų“ (Ferguson terminas) arba „trumpųjų“ (Trudgillo terminas) registrų, tokių kaip vaikų kalba, užsieniečių kalba ir užrašai kalbos ypatybių, ir priskiriamas prie įtaigių ir nenaratyvinių diskursų tipų (Collot, Belmore 1993: 52).

2. 1970 m. pasirodžiusi Starr Roxanne Hiltz ir Murray Turoff knyga „The Network Nation: Human Communication via Computer“ iki šiol laikoma viena iš geriausiai bendravimą internetu apibūdinusių studijų. Čia bene pirmą kartą pasakyta mintis, kad internetas yra bendravimo priemonė, leidžianti žmonėms būti tokiems, kokie yra, ir bendrauti nevaržomiems jokių socialinių faktorių bei fizinių požymių: socialinės padėties ir pareigų, išvaizdos ir aprangos, tarties ir akcento: „Paprasčiausiai todėl, kad situacija tam tikra prasme yra nuasmeninta, ir todėl, kad pašnekovai nesusitinka akis į akį, žmonės gali jaustis laisvi ir būti ypač atviri vienas kitam: ir aptardami mokslo ar verslo problemas, ir pasakodami vienas kitam apie save ir savo jausmus“ (Hiltz, Turoff 1994: 28). Šis teiginys, ne kartą cituotas, kartotas, performuluotas, dabar jau yra visiems žinomas ir įprastas. „Kai kuriuos iš šių žmonių aš pažįstu geriau nei savo seniausius ir geriausius draugus“ – sako vienas interneto vartotojas, du mėnesius internetu bendravęs su žmo-

nėmis, kurių niekada nėra matęs (Wilkins 1991: 56), „žmogų geriausiai galima pažinti tik bendraujant internetu“ – tvirtina kiti (Hoffman 1996: 109).

Turint tai minty, galima tikėtis, kad lietuvių kalbos ED tyrimas leis padaryti

tam tikrų išvadų apie autentišką sakytinę neoficialiąją lietuvių kalbą ir atskleis kalbos faktų, kuriuos žinojome ar nujautėme kalboje egzistuojančius, tačiau iki šiol jie nebuvo kaip nors dokumentuoti ir galimi tirti.

PRIEDAS

A1	noriu pūkuoto kačiuko..nebūtinai grynaveislio	1
B1	Kiek teko girdėti viena pažįstama berods iš dominikonų (čia ta kur prie onos bažnyčios) gavo. Ten vienuolių katė berods 3 artais 4 kačiukus atšivedė gali pamėginti jei dar neišdalino.	2 3 4
A2	o kontaktai?	5
B2	Nežinau teks nuvažiuoti ir pas juos pačius pasiklausinėti bo pažįstama tiek ir tesakė :o)	6 7
C1	Eee, kaip tyčia mano katė atšivedė cielas penkias štukas kačiukų. Vieną galiu perleisti :))	8 9
A3	kokie jie? ilgo ar trumpo plauko? ar veisliniai? ar dovanoji?	10
C2	Trys balti, vienas ryžas, vienas rudas. Bet ryžą ir rudą jau paims, taip kad liko balti. Plauko trumpo, neveisliniai, dovanoju.	11 12
A4	ačiū bet aš noriu ilgo plauko :) į persišką panašų	13
C3	Taigi mėtys tuos plaukus visur, valyt nespėsi :)) O maniškiai tai su skirtingom akim gali būt, dabar dar nesimato, bet motinos akys skirtingos, paaugus ir pas tuos gali taip būti. Kokios tai veislinės egiptietiškos katės skirtingas akis turėjo, tai maniškės kokias tai prosenelė musiet su tokia sugriešinus buvo, tai galima sakyti, kad kaip ir veisliniai kačiukai :)))	14 15 16 17 18
D1	JO..ilgo plauko katinai reikalauja daugiau priežiūros. Vot pas mane yra "lietuviško kiemų šlavimo veislės" katinas, pusiau ilgaplaukis su ypatingai plaukuota uodega. Tai jei nešukuoji jo, tai plaukai susiplaka į tokius gumulus, kuriuos pašalinti galima tik skausmingo kirpimo būdu...ir po to katinas vaikšto "pusiau luptas pusiau skustas"...	19 20 21 22 23 24
E1	Šią savaitę mano persinė katytė ruošiasi tapti mama ;) Kadangi iš manęs blogas "patėvis", tai vaikučiai bus išparduoti. Gaila, bet dovanoti negaliu, labai jau katytė išranki maistui : (Be pasų pigokai.	25 26 27 28

PASTABOS

¹ Šiame straipsnyje internetas suprantamas plačiaja prasme – pasaulinis kompiuterinis tinklas.

² Bendraujant internetu vartojama kalba skirtingų autorių vadinama labai įvairiai: *elektroninė kalba* (Collot, Belmore 1993, Yates 1996), *elektroninis diskursas* (Davis, Brewer 1997; Johnssons 1998; Vitauza), *interaktyvus rašytinis diskursas* (Ferrera ir kt. 1991), *kompiuteriu perduodamas diskursas* (Tuman 1992), *kompiuterinis diskursas* (Nelson 1995), *kompiuteriu vyk-*

antis pokalbis (Murray 1991 (1,2)), *rašytinis pokalbis* (McElhearn 1996) ir t.t.

³ Straipsnio gale kaip Priedas pridėtas visas pokalbio „Noriu kačiuko“ iš „Omnitel“ naujienų grupės „Fauna“ tekstas. Jis skirtas tam, kad būtų galima pamatyti ED visumą. Prie teiginių, kuriuos iliustruoja priede esantis tekstas, nurodomas eilutės numeris.

⁴ Tekstynas sudaromas iš „Omnitel“ ir Atviros Lietuvos fondo rengiamų naujienų grupių

tekstų. Šiame straipsnyje duodant pavyzdį iš tekstyno, skliausteliuose nurodomas naujienų grupės pavadinimas.

- ⁵ Kuriant tekstyną, naujienų grupių tekstai perrašyti įprastine rašyba. Pačiose naujienų grupėse rašyba kol kas labai įvairuoja.
- ⁶ Automatinis pranešimo, į kurį atsakoma, kartojimas sudaro labai didelę ED teksto dalį. Kuriant minėtą lietuvių kalbos tekstyną, apskaičiuota, kad automatiškai kartojama informacija (antraštės, pranešimo, į kurį atsakoma, tekstas, parašas, reklaminė interneto paslaugų tiekėjo informacija) sudaro per 60 proc. viso ED teksto.
- ⁷ „5ci“ – kompiuterių technine bei programine

įranga prekiaujančios ir interneto paslaugas teikiančios bendrovės „Penki kontinentai“ su trumpintas pavadinimas.

- ⁸ „Bang & Olufsen“ – elektrotechnikos bendrovė, gaminanti ypač brangia, prestižinę originalaus ir stilingo dizaino buitinę techniką.
- ⁹ Akronimų sąrašus ir jų paaiškinimus galima rasti tinklo etiketo aprašuose: Labas, Langas, NKM, RFC 1855, Rinaldi 1995 ir kt.
- ¹⁰ Tos pačios rūšies akronimas, kaip pateikta pavyzdyje Nr. 4: aka (Also Known As – dar vadinamas).
- ¹¹ Emocijas reiškiančių ženkliukų aprašus galima rasti tinklo etiketo aprašuose: Labas, Langas, NKM, RFC 1855, Rinaldi 1995 ir kt.

LITERATŪRA

- Baron 2000 – Baron N. S. *Alphabet to Email: how Written English Evolved and where it's Heading*. London, 2000.
- Bolter 1991 – Bolter J. D. *Writing Space: The Computer, Hypertext, and the History of Writing*. New Jersey, 1991.
- Čepaitienė 1996 – Čepaitienė G. *Kalbos etiketas ir mokykla*. Šiauliai, 1996.
- Davis, Brewer 1997 – Davis B. H., Brewer J. P. *Electronic Discourse: Linguistic Individuals in Virtual Space (Sunny Series in Computer-Mediated Communication)*. Albany, 1997.
- Ferrara ir kt. 1991 – Ferrara K., Brunner H., Whittemore G. "Interactive Written Discourse as an Emergent Register". *Written Communication* vol. 8. Newbury Park/London/New Delhi, 1991, p. 8–35.
- Fiske 1998 – Fiske J. *Įvadas į komunikacijos studijas*. Vilnius, 1998.
- Goodman, Graddol 1997 – Goodman Sh., Graddol D. *Redesigning English: New Texts, New Identities*. London-New York, 1997.
- Halliday 1989 – Halliday M.A.K. *Spoken and Written Language*. Oxford, 1989.
- Hiltz, Turoff 1994 – Hiltz S. R., Turoff M. *The Network Nation: Human Communication via Computer*. Cambridge (Massachusetts), 1994.
- Hoffman 1996 – Hoffman P. *Империя. Киев*, 1996.
- Yates 1996 – Yates S.J. *Oral and Written Linguistic Aspects of Computer Conferencing – Computer Mediated Communication: Linguistic, Social, and Cross-Cultural Perspectives* (ed. S. Herring). Amsterdam, 1996, p. 29–46.
- Johnssons 1998 – Johnssons E. *Electronic Discourse: On Speech and Writing on the Internet*. <http://www.ludd.luth.se/users/johnsson/D-essay/works.html>.
- Koženiauskienė 1999 (1) – Koženiauskienė R. *Retorika: iškalbos stilistika*. Vilnius, 1999.
- Koženiauskienė 1999 (2) – Koženiauskienė R. „Sąlytinė ir rašytinė kalba“. Koženiauskienė R., Dobrovolskis B., Zinkevičius Z. *Lietuvių kalba*. Kaunas, 1999.
- Labas – *Tinklo etiketas* – <http://www.labas.com/internet/netiquette.html>.
- Langas – *Tinklo etiketas* – <http://www.langas.lt/taisykles.html>.
- Levinson 1990 – Levinson P. "Computer Conferencing in the Context of the Evolution of Media". *Online Education. Perspectives on a New Environment*. Ed. L. M. Harasim. New York, 1990., p.3–14.
- McCarthy 1998 – McCarthy M. *Spoken Language and Applied Linguistics*. Cambridge, 1998.
- McElhearn 1996 – McElhearn K. *Writing Conversation: An Analysis of Speech Events in E-mail Mailing Lists*. <http://linguistlist.org/cgi-bin/dissfly.cgi?mcelhear>.
- Murray 1991 (1) – Murray D. E. *Conversation for Action: The Computer Terminal as Medium of Communication*. Amsterdam/Philadelphia, 1991.
- Murray 1991 (2) – Murray D. E. "The Composing Process for Computer Conversation". *Written Communication* vol. 8. Newbury Park/London/New Delhi, 1991, p. 35–55.
- Nelson 1995 – Nelson A. D. *Turns Out of Time: Conversation Strategies in Computer-Mediated Conferences in the Composition Classroom*. <http://linguistlist.org/cgi-bin/dissfly.cgi?melson>.

- NKM - *Tinklo etiketas* - <http://www.nkm.lt/041/int05.html>.
- Pikčilingis 1971 - Pikčilingis J. *Lietuvių kalbos stilistika*. Idalis. Vilnius, 1971.
- RFC 1855 - Netiquette Guidelines - <http://www.ietf.org/rfc/rfc1855.txt>.
- Rinaldi 1995 - Rinaldi A. H. *Internet Guidelines and Culture* - <http://www.fau.edu/netiquette.html>.
- Tuman 1992 - Tuman M. C. *First Thoughts - Literacy Online: The Promise (and peril) of Reading and Writing with Computers*. Ed. M.C.Tuman. Pittsburgh/London, 1992.
- Vitauza - Vitauza V. J. *Writing for the World Wide Web*. <http://abacon.com/vitauza2/chil-lustra.html>.
- Wilkins 1991 - Wilkins H. "Computer Talk: Long-Distance Conversations by Computer". *Written Communication* vol. 8. Newbury Park/London/New Delhi, 1991, p. 56-78.
- Župerka 1983 - Župerka K. *Lietuvių kalbos stilistika*. Vilnius, 1983.
- Župerka 1997 - Župerka K. *Stilistika*. Šiauliai, 1997.

Gauta 2000 11 20
Parengta 2000 11 27

Asta RYKLIENĖ

ELECTRONIC COMMUNICATION: TALKING WHILE WRITING

Abstract

The article deals with electronic discourse, a new variety of language that people use to communicate across the computerised telecommunications networks - the Internet.

The study of electronic discourse (ED) in the Lithuanian language confirms the assumption that ED has many characteristics of both spoken and written language. As in writing, the discourse is text-based and permanent, and interlocutors neither see nor hear each other. Regardless of the fact that it is written, ED displays characteristics of

traditional Lithuanian spoken genres: turn taking, inversion, emotive and informal style, ellipsis, redundancy, contractions, bywords, informal vocabulary and paralinguistic cues.

Taking into account the above mentioned features of electronic discourse and the general characteristics of the Internet as an instant and unpretentious medium, where physical and social identity is no longer important, we can assume that further study of this variety of language will also disclose some features of the authentic spoken informal Lithuanian language.

